TAFERELEN UIT HET LEVEN VAN DE HEILIGE JOZEF

Koninklijk Instituut voor
het Kunstpatrimonium

belspo .be

Taferelen uit het leven van de Heilige Jozef, onbekend, 1415-1440

Olie op eikenhouten paneel, afmetingen: 64 x 203 cm

Waarom een restauratie?

1. Het paneel:

De drager is opgebouwd uit drie horizontale eikenhouten planken, die verlijmd zijn langs een vlakke voeg. Aan de achterzijde is het paneel verstevigd door middel van 3 originele dwarslatten met houten pennen als ankerpunten.

De drager vertoont verschillende problemen:

- Oude restauraties die het paneel in zijn natuurlijke beweging hinderen
- Openstaande voegen en barsten
- Aantasting door houtworm
- Aantasting door schimmel
- Waterschade

Schade door aantasting houtworm in paneel

- Zichtbare uitvlieggaten van kevers
- Verlies van materiaal, schade aan de hoeken

Schade door infiltratie van water via de glasramen

- Vochtvlekken aan de achterzijde van het paneel
- Schimmelsporen aan de achterzijde van het paneel

Schade door schommelingen in het binnenklimaat in de kerk, die leiden tot opgebouwde druk in de houten drager

- Barstvorming in het paneel
- Openstaande voegen
- Opstuwingen in de verflaag langsheen de voegen

2. De verf- en vernislaag:

De verflaag bestaat uit olieverf en is aangebracht op een witte grondlaag (rijk aan calcium).
We kunnen 2 vernissen onderscheiden; 1 natuurlijke op basis van Dammarhars en een synthetische acrylvernis.
Geen van beide vernissen is origineel.

Toestand:

- Verlies van origineel materiaal langsheen de voegen en randen
- Zones met oude, verkleurde overschilderingen
- Onregelmatig aangebrachte vernislaag

We onderscheiden enkele oude interventies:

- Retouches langsheen de voegen en punctueel over het gehele verfoppervlak (donkere vlekjes onder UV-fluorescentie)
- Oude lijmresten (blauwe kleur onder UV-fluorescentie)

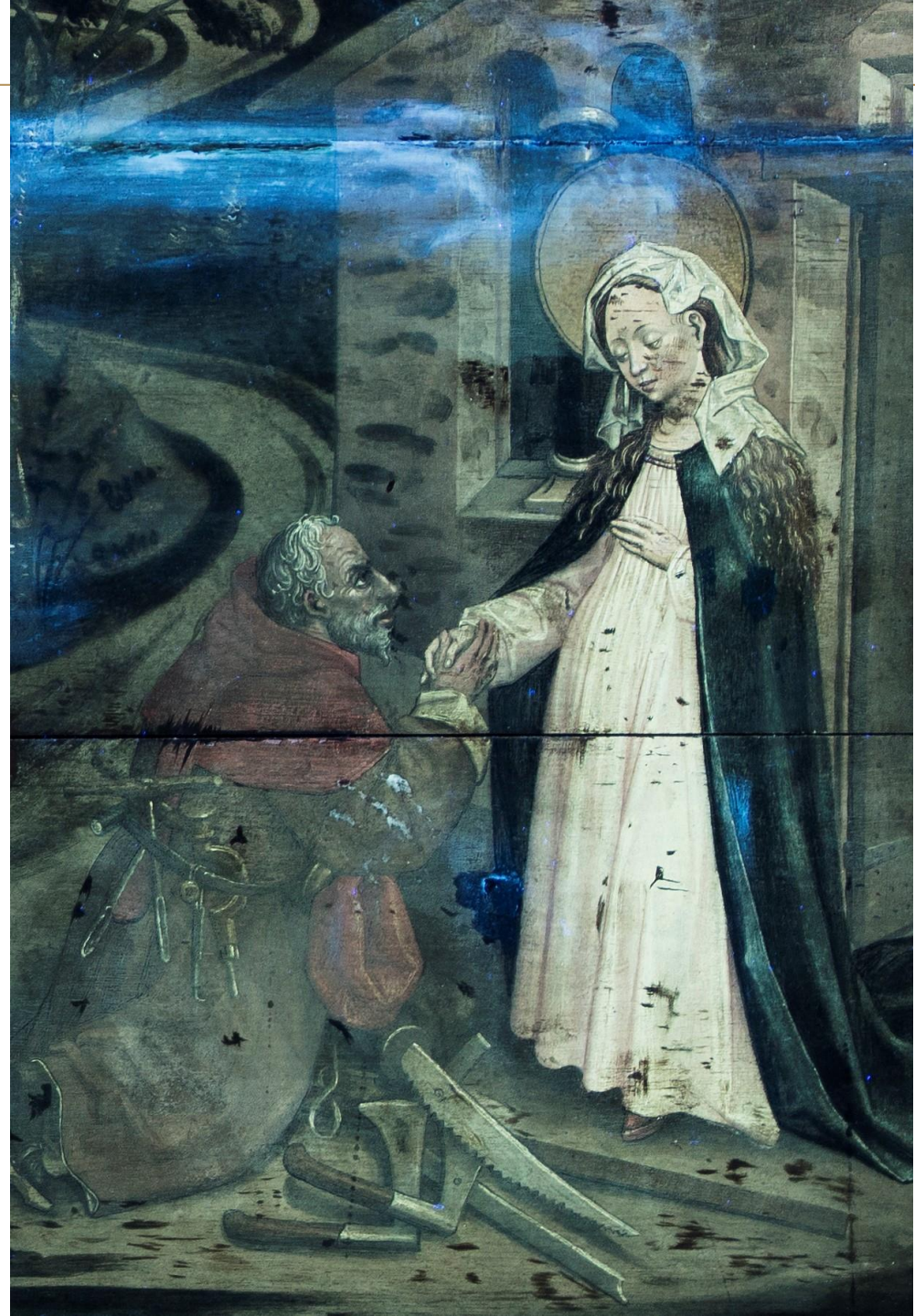

Detail onder UV-fluorescentie

1. Materiaaltechnisch

Visueel onderzoek van het kunstwerk wordt gecombineerd met het maken van nieuwe beeldvorming en de studie van oud fotomateriaal, archiefstukken,… om zo de geschiedenis, de toestand en de techniek van het Topstuk in kaart te kunnen brengen.
Deze studie leidt tot een beter begrip van het kunstwerk voor, tijdens en na restauratie en zal ook de kunsthistorische studie verder voeden.

Slide 9-11: **Infrarood-reflectografie:**
De **ondertekening**, uitgevoerd in een nat medium, met een penseel. We zien een snelle, trefzekere toets, met veel arceringen ter aanduiding van schaduwpartijen.

Slide 10: ter hoogte van de aureool: personages achter de Madonna werden wel getekend alvorens aanbrenging van het bladgoud.

Slide 11: schetsmatige tekening; duidelijke uitsparingen in het bladgoud (bijvoorbeeld rondom de vleugels van de engel).

Slide 12: **Röntgenopname**:
Zicht op de originele constructie van het paneel met 3 dwarslatten en houten pennen of deuvels.

Slide 13: Detail van de verflaag ter hoogte van een houten pen, die zich duidelijk aftekent in de verflaag.

Foto van schilderij tijdens WO I met oude lijst
paneel werd in veiligheid gebracht op een nog onbekende locatie

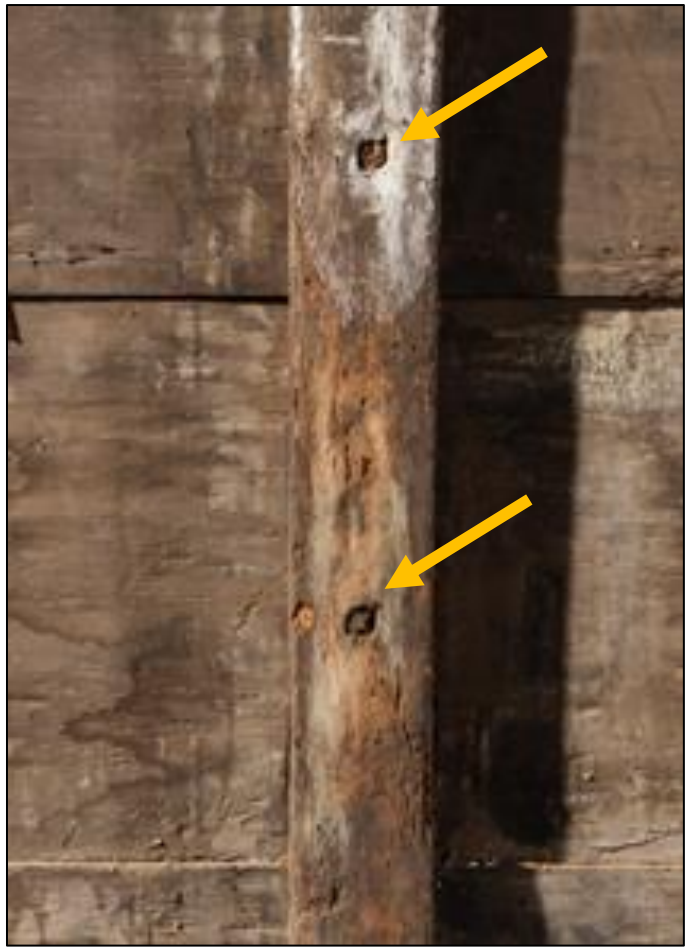

Macro-XRF
(X-straal fluorescentie):

Mapping van de locatie van de chemische bouwstenen

- goud (Au) = bladgoud
- koper (Cu) = de groene en blauwe zones.

Goud (Au-L)

Naast het bestuderen van de **opbouw van de verflaag** en de **techniek** van de kunstenaar krijgen we hiermee ook informatie over de locatie van **vroegere interventies** (retouches en overschilderingen)

Koper (Cu-K)

2. De restauratie

Sporen van vraat, boorgangen, uitvlieggaten en pop van kever

Het schilderij werd bij aankomst in het KIK in een quarantaineruimte geplaatst, waarin het klimaat van de kerk werd nagebootst (70% Relatieve Vochtigheid). Dit werd dan stapsgewijs verlaagd tot een stabiel museumklimaat (55% RV).
In deze fase werd het schilderij eveneens grondig behandeld tegen schimmels.

Daarna werd het onderworpen aan een anoxiebehandeling. Hierbij wordt het schilderij in een luchtdichte bubbel geplaatst waaraan alle zuurstof geleidelijk onttrokken wordt om zo de actieve houtworm te bestrijden.

3. Kunsthistorisch

(hiervoor werken we samen met de collegs's van het Centrum voor Vlaamse Primitieven, zij zullen in de komende maanden een aantal zaken verder onderzoeken)

Enkele mogelijke vragen hierbij zijn:

-Binnen welke periode wordt het werk geplaatst?

-Zijn er gelijkaardige werken bekend?

-Wat zijn de invloeden op de kunstenaar?

-Heeft hij/ zijn atelier zelf navolging gekend?

-Hoe kan verder onderzoek van techniek/ stijl leiden tot een toeschrijving of tot een vernauwen van de creatiedatum?

-Hoe komt het kunstwerk in de Sint-Katharinakerk in Hoogstraten?

Robert Campin, *De Bruiloft van Maria*, 1420-1440,
Prado Museum, Madrid, Spanje
-in literatuur wordt dikwijls de link gelegd met deze scène

4. Iconografisch

(ook hiervoor werken we samen met de collegs's van het Centrum voor Vlaamse Primitieven, zij zullen in de komende maanden een aantal zaken verder onderzoeken)

-Het gereedschap van Jozef – timmerwerktuigen (zie volgende slide)

-Hoe moet het verhaal gelezen worden?

-Wat staat er op de verschillende taferelen afgebeeld?

-Welke symboliek zit erachter?

…

1. handzaag

2. kantrechtbijl of timmermansbijl

3. kromme priem

4. lepelboor

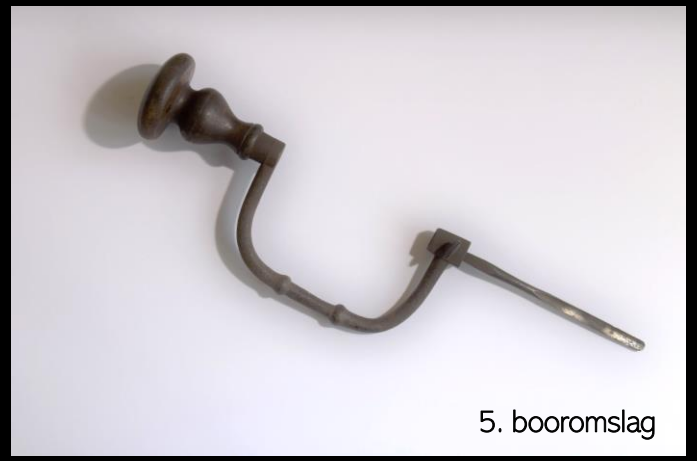
5. booromslag

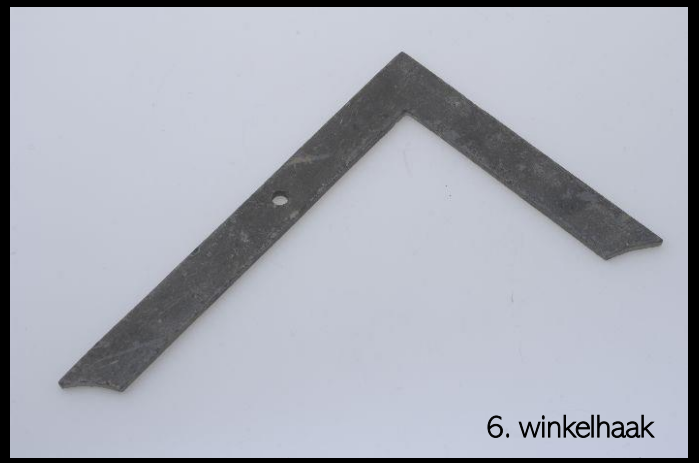
6. winkelhaak

Contact

Agentschap Onroerend Erfgoed

ROMA

stad Hoogstraten

IRPA KIK Royal Institute for Cultural Heritage

belspo .be